

VU Research Portal

Family background and union formation and dissolution processes

Brons, M.D.

2020

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Brons, M. D. (2020). *Family background and union formation and dissolution processes: A cross-national perspective*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Nederlandse samenvatting

De familie van herkomst speelt een belangrijke rol in demografische keuzes die jongvolwassenen maken. Er is veel onderzoek gedaan naar het verband tussen sociaaleconomische condities en woonarrangementen van jongvolwassenen tijdens hun kindertijd en de timing van demografische keuzes van deze jongvolwassenen. Zo blijkt dat jongvolwassenen uit hogere status families later beginnen met hun eerste samenwoningrelatie, hun eerste huwelijk en hun eerste kind dan jongvolwassenen uit families met lagere status. Hiervoor zijn verschillende verklaringen en de belangrijkste is het opleidingsniveau van de jongvolwassene zelf. Ouders met een hogere status hebben hogere opleidingsverwachtingen voor hun kinderen dan ouders met een lagere status. Dit leidt ertoe dat kinderen van hoge komaf gemotiveerd worden om meer en langer te investeren in hun opleidingscarrière, wat vervolgens leidt tot het uitstellen van samenwoningrelaties en kinderen krijgen. Andere verklaringen betrekken zich op de sociaaleconomische status van de ouders. Zo blijken jongvolwassenen van hoge komaf hogere standaards te hebben wat betreft de toekomstige partner en hogere consumptieve ambities te hebben dan jongvolwassenen van lage komaf. Daarnaast socialiseren ouders met een hoge status over het algemeen hun kinderen om op een latere leeftijd aan trouwen en kinderen te beginnen, aangezien zij beter kunnen inschatten wat de negatieve gevolgen zijn van demografische keuzes op jonge leeftijd.

Naast de timing van demografische keuzes blijkt ook de daadwerkelijke keuze, bijvoorbeeld om te gaan samenwonen of te scheiden beïnvloed te worden door ouderlijke status. Hogere opgeleide ouders hebben over het algemeen meer vrijzinnige waarden wat betreft samenwonen of scheiden en zij geven deze waarden door aan hun kinderen.

Niet alleen de familie van herkomst, maar ook instabiliteit van deze families (denk aan gescheiden ouders), blijkt van invloed te zijn op de demografische keuzes van jongvolwassenen. Eerder onderzoek laat zien dat jongvolwassenen met gescheiden ouders vaak eerder uit huis gaan, vaker kiezen voor samenwonen als eerste relatievorming, het huwelijk uitstellen of zelfs helemaal niet trouwen, en vaker zelf scheiden dan jongvolwassenen afkomstig uit intacte gezinnen.

In dit proefschrift onderzoek ik zowel relatievorming (de keuze en timing van samenwonen en trouwen), als relatiebeëindiging. Ik bestudeer hoe de familie of sociale achtergrond van

jongvolwassenen het proces van relatievorming en -beëindiging beïnvloedt. Onder familieachtergrond versta ik zowel de sociaaleconomische status van ouders als de familie instabiliteit. De eerste onderzoeksvraag van dit proefschrift luidt dan ook: *In hoeverre is er een verband tussen de familieachtergrond en de vorming en beëindiging van relaties van jongvolwassenen? En in hoeverre blijft dit verband bestaan als er rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van jongvolwassenen?* Als we antwoord hebben op deze vragen zullen we beter begrijpen hoe sociale ongelijkheden in het familie domein worden geproduceerd en gereproduceerd.

Landenvergelijkend perspectief

Een beperking van het meeste bestaande onderzoek is dat de link tussen familieachtergrond en relatievorming en -beëindiging vaak is onderzocht in één maatschappelijke context, terwijl kan worden verwacht dat deze link varieert tussen landen vanwege economische, culturele en institutionele verschillen tussen landen. Zo kan bijvoorbeeld worden verwacht dat in landen waar de familie meer centraal staat, de invloed van de familieachtergrond sterker is dan in meer individualistische landen.

Om de rol van demografische keuzes bij het produceren en reproduceren van sociale ongelijkheden vanuit een landenvergelijkend perspectief te begrijpen, wordt in dit proefschrift als eerste stap vastgesteld of er landenvariatie bestaat in deze link. De volgende stap is om te onderzoeken hoe deze variatie tussen landen kan worden verklaard vanuit de Tweede Demografische Transitie theorie (zie hieronder). De tweede centrale onderzoeksvraag in dit proefschrift luidt: *In hoeverre bestaat er landenvariatie in de link tussen familieachtergrond en relatievorming en beëindiging? En in hoeverre kan de Tweede Demografische Transitie theorie deze variatie tussen landen verklaren?*

Tweede Demografische Transitie Theorie

In dit proefschrift staat de Tweede Demografische Transitie (SDT: *Second Demographic Transition*) theorie centraal om te verklaren waarom de invloed van familieachtergrond op relatievorming en -beëindiging sterker of zwakker is in het ene land dan in het andere land. De SDT is begonnen in de jaren '60 en '70. Primaire trends van deze transitie zijn het uitstellen van trouwen en kinderen krijgen en een toename van samenwonen, scheiden en het krijgen van kinderen buiten het huwelijk. Volgens deze theorie zijn deze demografische trends in de

twintigste eeuw een resultaat van veranderingen in waarden en attitudes, in het bijzonder de overgang van collectieve solidariteit en gerichtheid op de eigen groep naar zelfstandigheid, zelfredzaamheid en autonomie. Door deze waardenveranderingen is ook de invloed van bepaalde socialiserende instituten, met name de kerk en de familie, afgenomen. Door deze processen van individualisering en secularisering zijn jongvolwassenen mogelijk minder afhankelijk geworden van hun ouders en minder gevoelig voor de voorkeuren van hun ouders.

De SDT-theorie beweert dat alle landen de gevolgen van individualisering en secularisering zullen ervaren, maar elk beginnend op een verschillend tijdstip en met een verschillende diffusiesnelheid. Vanwege deze verschillen in de start en snelheid van verspreiding van deze demografische en waarden-gerelateerde veranderingen, verschillen landen in de mate waarin SDT-gerelateerde waarden en gedragingen op een bepaald tijdstip zijn overgenomen. Zweden en Noorwegen worden gezien als de SDT-voorlopers (hoge samenwoon- en scheidingsfrequentie en hoog niveau van individualisering), gevolgd door West-, Oost- en Zuid-Europese landen.

Vanwege verschillen tussen landen met betrekking tot de SDT is de algemene hypothese die in dit proefschrift wordt onderzocht dat de invloed van familieachtergrond op de vorming en beëindiging van relaties door jongvolwassenen zwakker is in landen waar de SDT verder is voortgeschreden.

Data

In dit proefschrift is gebruik gemaakt van twee verschillende landenvergelijkende datasets, namelijk de derde wave van de *European Social Survey* (2006/2007) en de eerste wave van de *Generations and Gender Programme* (GGP). Daarnaast zijn er in sommige hoofdstukken waarin ik gebruik maak van de GGP data nog twee landen toegevoegd, namelijk het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Deze gegevens komen uit de *Harmonized Histories* dataset, welke vergelijkbaar zijn gemaakt met de GGP data.

In de eerste studie van dit proefschrift, dus **hoofdstuk 2**, heb ik gebruik gemaakt van de ESS data. Deze dataset bestaat uit 25 Europese landen en bevat gedetailleerde informatie over de ouderlijke status en de timing van eerste relatievorming. Aangezien de GGP data gedetailleerdere informatie bevat over de relatiegeschiedenis van respondenten heb ik deze data gebruikt voor de andere hoofdstukken (**hoofdstuk 3 t/m 5**) in dit proefschrift. Daarnaast

was informatie over ouderlijke scheiding en eigen scheiding alleen beschikbaar in de GGP data, waardoor het logisch was om deze data te gebruiken in **hoofdstuk 4 en 5**.

Opbouw en bevindingen van het proefschrift

Hoofdstuk 1 is een synthese van de vier empirische studies die ik, samen met coauteurs, heb geschreven. In dit hoofdstuk beschrijf ik in het kort het doel van dit proefschrift, de theoretische achtergrond en geef ik een overzicht van de vier studies en de belangrijkste bevindingen. Daarnaast beschrijf ik de algemene conclusies en discussies, die voortkomen uit de vier studies.

De onderzoeksvragen worden beantwoord in de vier empirische hoofdstukken. In **hoofdstuk 2** richt ik mij op de invloed van ouderlijke status op de timing van eerste samenwoonrelatie en het type relatie (samenwonen of trouwen) vanuit een landenvergelijkend perspectief. Ouderlijke status is gemeten door een index gebaseerd op informatie over het opleidingsniveau en beroep van beide ouders. In overeenstemming met voorgaand onderzoek stellen jongvolwassenen met een hoger ouderlijke status hun eerste samenwoonrelatie vaker uit dan jongvolwassenen met lagere ouderlijke status. Ook blijkt uit deze studie dat dit vertragende effect van ouderlijke status op de timing van eerste samenwoonrelatie met name veroorzaakt wordt door jongvolwassenen die gelijk trouwen als ze gaan samenwonen. Maar het vernieuwende aspect van deze studie is het landenvergelijkende perspectief. Op basis van de theorie van de Tweede Demografische Transitie (SDT) was de hypothese dat de invloed van ouderlijke status op relatievorming zwakker is in landen die verder ontwikkeld zijn in de Tweede Demografische Transitie. We hebben drie verschillende SDT-indicatoren gebruikt, namelijk de prevalentie van samenwonen, niveau van religiositeit en de leeftijdsnorm om uit huis te gaan. Op basis van een meta-analytische benadering hebben we ten eerste onderzocht of er variatie tussen landen was in de link tussen ouderlijke status en relatievorming en vervolgens geanalyseerd of de genoemde SDT-indicatoren een verklaring waren voor deze landenvariatie. Sommige van deze indicatoren waren een verklaring voor de gevonden landenvariatie in de link tussen familieachtergrond en relatievorming (namelijk prevalentie van samenwonen en de leeftijdsnorm om uit huis te gaan), terwijl religiositeit de variatie niet kon verklaren. Wat ook is meegenomen in deze studie is het opleidingsniveau en het daadwerkelijk in het onderwijs verkeren van de jongvolwassene. Dit is een belangrijke mediator in de link tussen ouderlijke

status en relatievorming en dat laat ook deze studie zien. Echter blijkt uit de resultaten van deze studie dat na toevoeging van opleidingsniveau van de jongvolwassene zelf, er nog steeds een invloed van ouderlijke status op de timing van eerste samenwoonrelatie blijft bestaan, maar dat de landenvariatie helemaal verdwijnt.

In **hoofdstuk 3** focus ik mij weer op de invloed van ouderlijke status, dit keer gemeten aan de hand van ouderlijke opleidingsniveau, maar onderzoek ik de timing van het eerste huwelijk. Ook in dit hoofdstuk wordt deze link vanuit een landenvergelijkend perspectief onderzocht en wordt een meta-analytische benadering gebruikt om te analyseren of er landenvariatie bestaat en hoe deze verklaard kan worden. De resultaten laten zien dat, in overeenstemming met eerder onderzoek, jongvolwassenen met hoogopgeleide ouders later trouwen dan jongvolwassenen met laagopgeleide ouders. Aangezien uit de eerste studie (hoofdstuk 2) bleek dat het opleidingsniveau van de jongvolwassene zelf een belangrijke mediator is, hebben we deze ook meegenomen in deze studie. Maar ook uit de resultaten van deze tweede studie blijkt dat na toevoeging van het opleidingsniveau van de jongvolwassene zelf, er nog steeds een invloed van ouderlijke status op de timing van eerste huwelijk blijft bestaan. Dus naast iemands eigen status, is ook de status van je ouders van invloed op de demografische keuzes die je maakt. Een belangrijke toevoeging van deze studie in vergelijking met eerdere studies is de samenwoongeschiedenis van de jongvolwassene. Er kan worden verwacht dat de invloed van ouderlijke status op de timing van eerste huwelijk zwakker wordt als jongvolwassenen eenmaal samenwonen en de bevindingen van deze studie bevestigen dit inderdaad. Daarnaast laten de resultaten zien dat er aanzienlijke landenvariatie is in de link tussen ouderlijke status en eerste huwelijk, ook als er is gecontroleerd voor eigen opleidingsniveau en hebben we onderzocht of dit verklaard kan worden door de Tweede Demografische Transitie (SDT) theorie. In deze studie hebben we op landniveau een samenwoontypologie gemaakt, gebaseerd op verschillende SDT-gerelateerde items (prevalentie van samenwonen, proportie van buitenechtelijke geboortes en proportie van mensen die getrouwd of gescheiden zijn binnen twee jaar). Echter verklaart deze samenwoontypologie niet de landenvariatie in de link tussen ouderlijke status en eerste huwelijk.

In **hoofdstuk 4** onderzoek ik de invloed van een andere dimensie van familieachtergrond, namelijk ouderlijke scheiding, en hoe ouderlijke scheiding het relatievormingsproces van jongvolwassenen beïnvloedt. In deze derde studie wordt zowel

eerste relatievorming (samenwonen versus trouwen) als eerste huwelijk onderzocht. We verwachtten dat jongvolwassenen met gescheiden ouders minder vaak zullen trouwen en juist vaker zullen samenwonen en dit is ook wat we terugvinden in deze studie. Deze jongvolwassenen worden vaak gezien als de voorlopers op familie veranderingen (denk aan de toename van samenwonen en buitenechtelijke geboortes) en de de-institutionalisering van het huwelijk. In deze studie onderzoeken we, net als in de eerdere studies, of bepaalde landkenmerken of SDT-indicatoren die de link tussen ouderlijke scheiding en relatievorming mogelijk modereren. Het eerste landkenmerk die in deze studie gebruikt wordt, is de incidentie van ouderlijke echtscheiding; hier wordt verwacht dat de invloed van ouderlijke scheiding op relatievorming zwakker wordt wanneer ouderlijke scheiding in een land vaker voorkomt. In deze studie vinden we voor deze hypothese geen bevestiging. Het tweede landkenmerk is de frequentie van buitenechtelijke geboortes als indicator voor de sterkte van het huwelijk als institutie. De hypothese hier is dat als trouwen nog echt de norm is in een land, dat de invloed van ouderlijke scheiding op relatievorming klein is. Echter, hoe meer samenwonen wordt geaccepteerd, des te groter de verschillen worden tussen jongvolwassenen met gescheiden ouders en jongvolwassenen van intacte families wat betreft relatievorming, aangezien jongvolwassenen met gescheiden ouders worden gezien als voorlopers. Als samenwonen helemaal geaccepteerd is in een land en wordt gezien als de norm, dan kan worden verwacht dat het verschil tussen jongvolwassenen met gescheiden ouders en jongvolwassenen van intacte families weer kleiner wordt. Resultaten van deze studie tonen aan dat jongvolwassenen met gescheiden ouders kunnen worden gezien als voorlopers; deze jongvolwassenen kiezen vaker voor samenwonen als eerste relatievorm, ook als trouwen nog sterk geïnstitutionaliseerd is. Het verschil tussen jongvolwassenen uit intacte en gescheiden gezinnen in de kansen om te gaan samenwonen of te gaan trouwen, wordt kleiner naarmate samenwonen meer geaccepteerd wordt. Ook wat betreft trouwen zijn jongvolwassenen met gescheiden ouders voorlopers; naarmate de de-institutionalisering van het huwelijk vordert, zijn het deze jongvolwassenen die zich als eerste compleet terugtrekken van het huwelijk.

In de vierde en laatste empirische studie van dit proefschrift, **hoofdstuk 5**, richt ik mij op relatiebeëindiging in plaats van relatievorming. De link tussen ouderlijke scheiding en de kans om zelf te scheiden (intergenerationele overdracht van scheiden) is al meerdere keren onderzocht in eerder onderzoek, zowel in afzonderlijke landen als landenvergelijkend. Maar

naar de link tussen ouderlijke status en relatiebeëindiging is nog niet landenvergelijkend onderzoek gedaan, dus daarom focus ik mij hierop in deze vierde studie van dit proefschrift. Ouderlijke status is gemeten aan de hand van ouderlijk opleidingsniveau en we hebben gekeken naar de beëindiging van een relatie (samenwonen of trouwen) waarbij kinderen betrokken zijn. Het kan worden verwacht dat individuen van hoge komaf een hogere kans hebben om te scheiden omdat in hogere status milieus scheiden meer is geaccepteerd of meer financiële hulp vanuit de ouders kan worden geboden om de gevolgen van scheiding op te vangen. De resultaten van deze studie bevestigen inderdaad deze hypothese, zelfs nadat belangrijke mediators zijn meegenomen, namelijk het eigen opleidingsniveau, ouderlijke scheiding en de timing van de relatievorming. Wat betreft het landenvergelijkend perspectief hebben we in deze studie weer gebruik gemaakt van de meta-analytische benadering, dus eerst onderzocht of er landenvariatie is en dan onderzocht hoe deze verklaart kan worden. De twee landenindicatoren die zijn meegenomen in deze studie zijn het gemiddelde scheidingspercentage en de generositeit van de verzorgingsstaat. We verwachtten dat de link tussen ouderlijke status en relatiebeëindiging zwakker is in landen waar het verzorgingsregime relatief vrijgevig is, aangezien financiële hulp van ouders dan minder nodig is. Daarnaast verwachtten wij ook dat deze link zwakker is in landen waar scheiden meer gebruikelijk is (dus met hoge scheidingspercentages). De resultaten van deze vierde studie bevestigen deze laatste hypothese, dus de invloed van ouderlijke status op relatiebeëindiging is zwakker in landen waar scheiden meer gebruikelijk is. De andere landenindicator (vrijgevigheid van het verzorgingsregime) kon de variatie in de link tussen ouderlijke status en relatiebeëindiging niet verklaren.

Uit dit proefschrift kunnen drie belangrijke conclusies worden getrokken. Ten eerste, terugkomend op de eerste onderzoeksvraag, kan geconcludeerd worden dat familieachtergrond een belangrijke invloed heeft op zowel relatievorming als -beëindiging. De resultaten uit dit proefschrift laten zien dat zelfs als er gecontroleerd wordt voor het opleidingsniveau van de jongvolwassenen zelf, ouderlijke status nog steeds van invloed is op relatievorming en -beëindiging. Ten tweede, terugkomend op de tweede onderzoeksvraag, laat dit proefschrift zien dat de link tussen familieachtergrond en relatievorming en -beëindiging sterk varieert tussen landen. In elke studie vinden we aanzienlijke landenvariatie, dus dit proefschrift laat zien dat het zeker belangrijk is om rekening te houden in welk land

jongvolwassenen wonen bij het analyseren van de link tussen familieachtergrond en relatievorming en -beëindiging. Ten derde heb ik in dit proefschrift de Tweede Demografische Transitie (SDT) theorie als een belangrijke bron van uitleg gebruikt om de landenvariatie te verklaren, maar zonder veel succes. Ik heb verschillende SDT-indicatoren gebruikt en de resultaten van de studies laten inderdaad zien dat sommige indicatoren de variatie in de link tussen familieachtergrond en relatievorming en -beëindiging verklaren. Echter moet ik wel concluderen dat de SDT-theorie niet de complete verklaring is voor de gevonden landenvariatie. Het verklaren van de landenvariatie is gecompliceerder dan alleen te focussen op land-specifieke demografische en waardenveranderingen, voortkomend uit processen van individualisering en secularisering. Ook institutionele en economische landkenmerken kunnen mogelijk een rol spelen en verklaren waarom de invloed van familieachtergrond op relatievorming en -beëindiging sterker of zwakker is in het ene land dan in het andere land.